

KRIMINĀLISTIKAS UN OPERATĪVĀS DARBĪBAS TEORIJAS APAKŠNOZARE

DAŽI OPERATĪVĀS DARBĪBAS PROCESA OPTIMIZĀCIJAS ASPEKTI

*Mg. iur. Leonīds Makans,
Biznesa augstskola "Turība", Latvija*

Abstract

The paper deals with the problem of the operational activities measures' use in general and the specific method depending of the stage of the operational activities' procedure. On the basis of the historical and theoretical foundations' study of the operational activity on this issue, and on other countries' experience, as well as the relevant legal acts, a conclusion was drawn on the disproportionate distribution of operational-activities' measures on the investigatory examination and investigatory process's stages. The proposals were made to amend the Operational Activities Law on this issue.

Keywords: Operational Activities' Law, operational-activities' procedure, the stages of operational investigative procedure.

Pirms 25 gadiem stājās spēkā Operatīvās darbības likums¹, kas pirmo reizi Latvijas vēsturē tās iedzīvotājiem ļāva iepazīties ar šāda veida regulējuma tekstu, un uzzināt, kas ir operatīvā darbība, kā tā tiek veikta, tās principiem, saturu un tās veicēju tiesībām un pienākumiem.

Ņemot vērā augstāk minēto, rakstā atspoguļotā pētījuma mērķis ir apkopot dažus operatīvās darbības regulējuma pilnveides aspektus.

Pētījuma objekts ir tiesiskās attiecības, kas rodas operatīvās darbības pasākumu veikšanas gaitā, ievērojot operatīvās darbības mērķus un personu tiesības.

Pētījuma priekšmets ir operatīvās darbības norisi reglamentējošās tiesību normas, doktrīna un prakse šajā jomā.

<http://dx.doi.org/10.17770/acj.v2i87.4297>

This journal is distributed with an international license:
[Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Pētījums mērķa sasniegšanai izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: analītiskā metode ir izmantota operatīvās darbības normatīvā regulējuma analizē; induktīvā un deduktīvā metode ir izmantota, izdarot secinājumus par operatīvās darbības regulējumu un tā pilnveides nepieciešamību; vēsturiskās metodes ietvaros noskaidroti regulējuma nepieciešamības un attīstības aspekti. Tāpat izmantota autora personīgā divdesmit gadu pieredze operatīvās darbības praktiskajā pielietojumā un tik pat ilgs darbs operatīvās darbības teorijas studiju kursu docēšanā.

Pētījuma zinātniskā novitāte ir saistīta ar to, ka operatīvās darbības regulējuma teorētiskās nostādnes tiek analizētas kopsakarībā ar operatīvās darbības praktiskajām problēmām noziedzības ierobežošanas un personas tiesību ievērošanas kontekstā, un analīzes rezultātā piedāvātas risinājuma iespējas.

Līdz Operatīvās darbības likuma pieņemšanai šo specifisko valsts institūciju darbību reglamentēja iestāžu pašu izstrādātas slepenas instrukcijas un cits slepens regulējums, kas bija zināms tikai atbilstošiem darbiniekiem.

Vienlaikus jāatzīmē, ka zināšanu operatīvās darbības detaļās nebija ne tikai iedzīvotājiem, bet arī daļai tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku, kuriem, neskatoties uz saskarsmi ar noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanu, tomēr šis likums bija jaunums un prasīja dziļāku operatīvās darbības jēdziena un satura apguvi un radošu pielietojumu.

Tāpēc operatīvās darbības problemātika izraisīja diskusijas, kas guva atspoguļojumu dažādās publikācijās. Piemēram, asas diskusijas izraisīja publikācija plašsaziņas līdzekļos par to, ka Operatīvās darbības likumu veido padomju laika instrukciju apkopojums², neskatoties uz to, ka Operatīvās darbības likumu 1992.-1993. gadā izstrādāja speciāli tam izveidota darba grupa, kurā ietilpa Saeimas deputāts L. Muciņš, ģenerālprokurors J. Skrastiņš, kā arī Valsts policijas, Drošības policijas un Latvijas Policijas akadēmijas vadošie speciālisti, izmantojot ASV FIB speciālistu konsultācijas³.

Tāpat publikācijās atrodam praktiķu un juristu vērtējumu par iesniegto grozījumu Operatīvās darbības likumā pamatojumu, nepieciešamību un jēgu⁴. Piemēram, nesaprotami un neloģiski grozījumi tika piedāvāti vispārējā veidā veicamo operatīvās darbības pasākumu jomā, proti, paraugu operatīvā iegūšanā un izpētē un personas operatīvā aplūkošanā. Šīs darbības būtu jāveic,

saņemot operatīvās darbības subjekta amatpersonas lēmumu, kuru akceptējis ģenerālprokurors vai viņa speciāli pilnvarots prokurors⁵. Līdzīgi priekšlikumi izvirzīti arī sakarā ar operatīvo apskati un detektīvdarbību⁶. Tikko teiktais liecina par šādu priekšlikumu autoru nezināšanu un neizpratni par operatīvo darbību, jo saskaņā ar šādiem grozījumiem tiktu noteikts, ka ģenerālprokurora vai viņa pilnvarota prokurora akcepts nepieciešams, piemēram, kabatzādzību atklāšanai, ja tiek veikta novērošana dzelzceļa stacijā vai preču apskatei lombardā nolūkā konstatēt vai kāda no precēm ir zagta.

Publikācijās atrodami arī priekšlikumi par Operatīvās darbības likuma 25. panta precizēšanas nepieciešamību, formulējot operatīvās darbības subjektu sistēmu⁷.

Kopumā no Operatīvās darbības likuma stāšanās spēkā līdz šai dienai ir veikti 10 grozījumi, no kuriem pēdējie stājās spēkā 2016. gadā⁸.

Grozījumu galvenais mērķis ir cilvēktiesību ievērošanas garantijas, operatīvās darbības subjektu amatpersonām pielietojot operatīvās darbības pasākumus, kuri noteiktā kārtībā veido trīs stadiju operatīvās darbības procesu⁹, proti, operatīvā izziņa, operatīvā pārbaude un operatīvā izstrāde. Operatīvās darbības likuma 20. pantā operatīvā izziņa definēta kā operatīvās darbības subjektu amatpersonu darbība, lai iegūtu pamatojumu operatīvās pārbaudes vai operatīvās izstrādes uzsākšanai. Savukārt likuma 21. pants nosaka, ka operatīvās darbības subjekts atbilstoši saviem uzdevumiem un savai kompetencei, veicot likumā minētos pasākumus, var izdarīt attiecīgo faktu operatīvo pārbaudi. Likuma 22. pants reglamentē, ka attiecībā uz personām jāuzsāk operatīvā izstrāde, ja operatīvās darbības subjekta rīcībā ir informācija par šīm personām (iegūta arī operatīvās pārbaudes rezultātā) un tā dod pietiekamu pamatu turēt šīs personas aizdomās par sagatavošanos noziegumam vai par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumu, vai arī tās tiek meklētas par izdarītu noziedzīgu nodarījumu.

Teiktais ļauj secināt, ka operatīvās darbības process nosaka secīgu tā stadiju maiņu, kurā katra var beigties, uzsākot nākamo. Ja operatīvā izziņa ir minēta kā aplūkojamā procesa pirmā stadija, tad saprotams, ka tajā notiek kaut kādas informācijas ieguve, kuras patiesums jāpārbauda, ko izdara nākamajā stadijā – operatīvajā pārbaudē, savukārt trešajā – operatīvās izstrādes stadijā, tiek vākta informācija, lai atklātu konkrētus noteiktas personas noziedzīgus

nodarījumus.

Salīdzinot analogiskas procesa īpatnības operatīvās darbības un kriminālprocesa stadijās, var izdarīt secinājumu, ka šie procesi zināmā mērā ir līdzīgi. Pirmajā stadijā abos gadījumos tiek vākta informācija, lai noskaidrotu, ir vai nav noziedzīga nodarījuma pazīmes. Otrajā stadijā, vācot papildinformāciju, ir divi uzdevumi: noskaidrot, vai tiešām noticis noziedzīgs nodarījums un kādas personas ar to saistītas. Trešajā stadijā abos procesos tiek noskaidrota konkrētas personas loma un iegūtas ziņas, kas apstiprina vai izslēdz šīs personas vainu¹⁰.

Tomēr, neskatoties uz zināmu līdzību, tāds uzskats ir maldīgs, jo atšķirībā no kriminālprocesuālās darbības, kas reaģē uz kādu jau notikušu policijas konstatētu tiesbāpārkapumu, operatīvā darbība veicama pēc tās subjektu iniciatīvas, negaidot, kamēr kāds paziņos par notikušu noziedzīgu nodarījumu. Līdz ar to operatīvai darbībai ir raksturīga izlūkošanas un prevencijas ievirze.

Operatīvās darbības likumā definētie operatīvās darbības jēdziens un uzdevumi noziedzības apkarošanas jomā akcentē tās preventīvo raksturu: „operatīvā darbība ir ... atklātas un slepenas tiesiskas darbības, kuru mērķis ir aizsargāt ...; nodrošināt ... pret ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem”, kā arī „operatīvās darbības uzdevumi ir: personu aizsargāšana pret noziedzīgiem apdraudējumiem; noziegumu profilakse, to novēršana un atklāšana, noziegumu izdarījušo personu un pierādījumu avotu noskaidrošana; to personu meklēšana, kuras likumā noteiktā kārtībā tiek turētas aizdomās, ir apsūdzētas vai notiesātas par nozieguma izdarīšanu; nozieguma rezultātā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas nodrošināšana; bezvēsts pazudušu personu meklēšana”¹¹.

Operatīvās darbības procesa pirmā stadija, proti, operatīvā izziņa vērsta uz to, lai iegūtu pamatojumu operatīvās pārbaudes vai operatīvās izstrādes uzsākšanai, tātad, lai noskaidrotu faktus, kas jāpārbauda attiecīgiem operatīvās darbības subjektiem, ievērojot to darbības uzdevumus un kompetenci, kā arī informāciju par konkrētām personām, kas dod pietiekamu pamatu turēt šīs personas aizdomās par sagatavošanos noziegumam vai par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumu, vai arī tās tiek meklētas par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, lai uzsāktu šo personu operatīvo izstrādi¹².

Jānorāda, ka ne visai precīzi procesam atbilst Operatīvās darbības

likuma 21. pantā definēta operatīvā pārbaude, kas reglamentēta kā operatīvās darbības subjekta uzdevumiem un kompetencei atbilstoša fakta pārbaude. Ar jēdzienu fakts parasti saprot reālu, patiesu notikumu, īstenības parādību¹³, tāpēc rodas jautājums par nepieciešamību pārbaudīt reālus notikumus un reālas parādības.

Operatīvās izziņas stadiju operatīvās darbības teorijā dēvē dažādi – par sākotnējās operatīvi nozīmīgas informācijas ieguvu, pārbaudi un realizāciju¹⁴, operatīvi nozīmīgu objektu, fakta un personu apzināšanu¹⁵, sākotnējo meklēšanas etapu¹⁶. Šai stadijai raksturīga izlūkošanas ievirze, par ko liecina šajā stadijā ietvertie operatīvās darbības pasākumi:

- operatīvā aptauja;
- operatīvā uzziņa;
- operatīvā noskaidrošana;
- operatīvā apskate;
- personas operatīvā aplūkošana;
- operatīvā detektīvdarbība tās vienkāršajā formā – nenodibinot sakarus ar operatīvu interesi izraisošām personām un neiesaistoties noziedzīgajā vidē¹⁷.

Tie ir tipiski informācijas ieguves pasākumi, kuri praktiski neaizskar cilvēktiesību jomu un tiek izmantoti sākotnējās interesi izraisošās informācijas ieguvei un tās atbilstības īstenībai noskaidrošanai.

Sākotnējā operatīvi nozīmīgā informācija ir sociālās informācijas daļa, kas atspoguļo sabiedrībā notiekošos procesus un izmantojama operatīvās darbības mērķu sasniegšanai tāpēc, ka norāda uz noteiktiem sabiedrībā notiekošiem procesiem, parādībām un atsevišķu tās pārstāvju iespējamo saistību ar konkrētu nodarījumu vai noziedzību kā sociālu parādību.

Sākotnējās operatīvi nozīmīgas informācijas ieguves būtība izpaužas operatīvi nozīmīgu objektu diagnosticēšanā starp daudziem analogiem, ārēji līdzīgiem objektiem – saskaņā ar operatīvās darbības prakses kopumu un teorijas atziņām tiek sagatavots operatīvu interesi izraisošu fakta un personu vispārīnātu pamatpazīmju kopuma apraksts – profils, ko operatīvās darbības gaitā salīdzina ar daudzām sabiedrībā notiekošo parādību un personu līdzīgām īpašībām, kurām daudzos gadījumos var nebūt un arī nav saistības ar konkrētiem krimināliem notikumiem¹⁸. Sākotnējā operatīvi nozīmīgā informācija var ietvert neapšaubāmas ziņas par gatavotu,

notiekošu vai notikušu konkrētu noziegumu, noteiktu personu, kura to gatavojas izdarīt, izdara vai jau izdarījusi, tomēr biežāk tā ietver nepilnīgas, pat apšaubāmas ziņas par personām un faktiem, kuras tikai eventuāli norāda uz zināmu noziegumu vai noziedznieku. To nosaka operatīvās darbības specifika. Neiedziļinoties sākotnējās operatīvi nozīmīgās informācijas ticamības apšaubāmības iemeslu iztīrīšanā, pieminēsim galvenos no tiem:

- informācijas avota labticīga maldīšanās vai kļūdaina redzētā, dzirdētā interpretācija;
- informācijas ieguves norise nelabvēlīgos apstākļos, kad uzreiz nav iespējams pārliecināties, vai nav notikusi kļūda, pārskatīšanās vai pārklaušanās;
- iedomātu, loģisku prātojumu gaitā izsecinātu notikumu vai darbību uzdošana par reāli notikušām;
- informācijas apzināta sagrozīšana vai nepatiesas informācijas sniegšana atriebības, mantkārības vai citas ieinteresētības nolūkā;
- informācijas avots var būt psihiski slima persona, bet viņa sniegtās ziņas – slimīgu iedomu un fantāziju auglis;
- informācija var tikt sagrozīta, nevērīgi rīkojoties ar informāciju – neprecīzi fiksējot adreses, vārdus, citus datus, kļūdaini lietojot terminoloģiju u. c.¹⁹

Šo iemeslu dēļ, noskaidrojot jebkuru operatīvu interesi izraisošu sākotnējo informāciju, vienmēr jāpārliecinās par tās atbilstību īstenībai, ikdienas praksē to mēdz dēvēt par pārbaudi.

Bez šādas pārbaudes informāciju nav iespējams novērtēt un izmantot operatīvās darbības mērķu sasniegšanai. Katrā atsevišķā gadījumā, ievērojot konkrētās sākotnējās informācijas saturu, apjomu un tās ieguves avotus un apstākļus, nosakāms veicamo pasākumu klāsts, taktika un metodes, lai iegūtu papildu ziņas, kas ļaus novērtēt informācijas turpmāku izmantošanu.

Piemēram, informācija par izdarītu noziedzīgu nodarījumu jāpārbauda, izbraucot uz notikuma vietu, un jāpārliecinās par to, veicot attiecīgas izmeklēšanas darbības un operatīvās darbības pasākumus, kuru rezultātā noziedzīgā nodarījuma fakts vai nu apstiprināsies, vai arī – nē. Pirmajā gadījumā tiks uzsākts kriminālprocess un sāktas attiecīgas izmeklēšanas darbības, kā arī operatīvās darbības pasākumi nozieguma atklāšanai. Ja noziedzīgo nodarījumu izdarījusī persona sākotnējo izmeklēšanas darbību un operatīvās

darbības pasākumu pielietojuma gaitā netiks noskaidrota, tad par šo faktu jāuzsāk operatīvās pārbaudes lieta vainīgā noskaidrošanai. Ja informācija par noziedzīgo nodarījumu negūs apstiprinājumu, operatīvās darbības process tiks pabeigts. Tā kā iedzīvotāju, valsts un nevalstisko organizāciju iesniegumi par noziedzīgiem nodarījumiem neapšaubāmi ir viens no sākotnējās operatīvi nozīmīgas informācijas avotiem, operatīvās darbības procesa operatīvās pārbaudes stadija galvenokārt domāta izdarītā noziedzīgā nodarījuma subjekta noskaidrošanai, tieši tas ir viens no operatīvās darbības uzdevumiem – “noziedzīgu nodarījumu profilakse, to novēršana un atklāšana, noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu un pierādījumu avotu noskaidrošana”²⁰.

Savukārt, iegūstot informāciju par konkrētām personām, ja šī informācija ļauj pamatoti turēt šīs personas aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu vai par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumu, vai arī tās tiek meklētas par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, attiecībā uz šīm personām jāuzsāk operatīvā izstrāde Operatīvās darbības likuma 22. pantā noteiktajā kārtībā.

Analizējot Operatīvās darbības likumā paredzēto operatīvās pārbaudes un izstrādes stadijās pieļauto operatīvās darbības pasākumu klāstu, var secināt, ka atšķirībā no operatīvās izstrādes, kurā var izmantot jebkurus likumā norādītus operatīvās darbības pasākumus un to veikšanas veidus, operatīvajā pārbaudē šis klāsts ir diezgan ierobežots – tajā var veikt tikai jau iepriekš uzskaitītos operatīvās darbības pasākumus, kuri pieļauti operatīvās izziņas stadijā, kā arī Operatīvās darbības likuma 10. pantā paredzēto operatīvo novērošanu (izsekošanu), ja tā nepārsniedz 30 dienas; 15. panta pirmajā un otrajā daļā paredzēto operatīvo eksperimentu un 15¹. pantā paredzētā kontrolēto piegādi.

Loģisks pamats nav saskatāms tam, kāpēc sevišķi smaga nozieguma, piemēram, pasūtījuma slepkavības atklāšanai nepieciešamo operatīvās darbības pasākumu apjomam jābūt mazākam nekā kukuļņēmēja vai narkotiku tirgotāja izstrādei.

Šāda regulējuma cēlonis varētu būt tas, ka, veidojot operatīvās darbības likumu un ieviešot tajā operatīvās darbības procesu, vairāk ņēma paraugam kriminālprocesu, neiedziļinoties operatīvās darbības teorijas atziņās. Līdz Operatīvās darbības likuma pieņemšanai operatīvās darbības procesa jēdzienu nepazina, bet bija zināmas šādas operatīvās darbības formas:

- operatīvi nozīmīgu personu un faktu apzināšana;

- operatīvā noziegumu profilakse.

Operatīvā izstrāde ietvēra:

- pasākumus saistībā ar konkrētu personu, ierosinot operatīvās lietas,
- pasākumus neatklātu nodarījumu atklāšanai, ierosinot operatīvās meklēšanas lietas,
- meklēšanas lietas – personu meklēšanai²¹.

Tādējādi operatīvi nozīmīgu faktu konstatācijas gadījumā darbs turpinājās, lai noskaidrotu personu saistību ar tiem, tātad tika pārbaudīti nevis paši fakti, bet gan versijas par tās vai citas personas saistību ar konkrēto faktu, ko dažkārt profesionālajā žargonā dēvē par “darbu no notikuma uz personu”.

Noskaidrojot personas, kuras izraisa operatīvu interesi, proti, ja sākotnējā informācija ar pietiekami augstu ticamības pakāpi ļauj pamatoti turēt personu aizdomās par sagatavošanos noziegumam vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumu, vai arī tās tiek meklētas par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, attiecībā uz šīm personām uzsākama operatīvā izstrāde²². Ar operatīvo izstrādi operatīvajā darbībā vienmēr tiek saprasts intensīvs informācijas par izstrādājamo personu ieguves process, lai noskaidrotu latentos noziegumus – “darbs no personas uz notikumu”, kura rezultātā iegūst ziņas un noskaidro pierādījumu avotus par konkrētas personas vai personu grupas iecerētajiem, gatavojamiem vai jau izdarītiem nodarījumiem, gūstot pamatu kriminālprocesa uzsākšanai.

Viena no operatīvās darbības procesa problēmām ir arī jautājums par operatīvās darbības pasākumos iegūto ziņu izmantošanu kriminālprocesā pierādījumu statusā. Šī problēma ir bieži diskutēta un dažādi traktēta²³. Pretruna tiek saskatīta Kriminālprocesa likuma 127. panta trešajā daļā, kur noteikts, ka “Operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas par faktiem, arī ziņas, kas fiksētas ar tehnisku līdzekļu palīdzību, drīkst izmantot kā pierādījumu tikai tad, ja tās iespējams pārbaudīt šajā likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā”²⁴.

Domājams, varētu piekrist L. Matisāna izteiktajam viedoklim par šīs normas nepieciešamību pēc 2005. gada 1. oktobra, kad stājās spēkā Kriminālprocesa likums, kura 11. nodaļā tika iekļautas speciālās izmeklēšanas darbības, kuras pēc to pielietojuma veida ir analogas operatīvās darbības pasākumiem²⁵. Speciālo izmeklēšanas darbību ieviešanas rezultātā nostiprinājās operatīvo

darbību izlūkošanas un preventīvā nozīme, tādejādi akcentējot to subsidāro raksturu kriminālprocesā, proti, noziedzīga nodarījuma subjekta noskaidrošana, kā arī informācijas ieguve par iespējamām pierādījumiem un to ieguves iespējām.

Lai gan kriminālprocesā paredzētās speciālās izmeklēšanas darbības ir analogas operatīvās darbības pasākumiem, tās nebūt neaptver visu operatīvajā darbībā paredzēto pasākumu spektru. Līdztekus kriminālprocesam jāveic operatīvās darbības pasākumi lietās, kurās nav noskaidrota persona, proti, operatīvās pārbaudes kārtībā jānoskaidro eventuali vainīgie, kā un kādus pierādījumus iespējams iegūt un rast pamatu attiecīgo speciālo izmeklēšanas darbību veikšanai. Operatīvās darbības pasākumi vienlaikus jāpielieto ne tikai speciālo izmeklēšanas pasākumu pamata rašanai, bet arī tradicionālo izmeklēšanas darbību sagatavošanai un plānošanai, piemēram, pratināšanai, kratīšanai, aptaujai u. c.²⁶ Savukārt personu izstrādes mērķis ir rast pamatu kriminālprocesa uzsākšanai un tā norises laikā procesa virzītāja uzdevumā veikt iepriekš norādītās darbības. Citi operatīvās izstrādes īstenošanas mērķi var būt noziedzīga nodarījuma pārtraukšana vai izstrādes subjekta aizturēšana notikuma vietā (*in flagrante delicto*).

Ievērojot iepriekš teikto, nākas akcentēt operatīvās darbības procesa operatīvās pārbaudes un izstrādes stadijās pieļauto operatīvās darbības pasākumu apjomu. Jau iepriekš teikts, ka nezināma indivīda izdarītu nodarījumu atklāt nav vieglāk, kā iegūt informāciju par konkrēta indivīda kriminālām aktivitātēm. Domājams, katrs daudz maz pieredzējis praktiķis piekritīs tam, ka operatīvās izstrādes lietu var īstenot, tāpat arī noskaidrot personu, neizmantojot sevišķā veida operatīvos pasākumus.

Secinājumi

Noteiktu operatīvās darbības pasākumu un tā veikšanas veidu nenosaka operatīvās darbības stadija bet gan pētāmā fakta, personas vai apdraudēto interešu nozīmīgums. Šādi svarīgi faktori var būt draudi personu dzīvībai un veselībai, tiesību, brīvību, goda, cieņas un īpašuma aizsardzības intereses; Latvijas Republikas Satversmes, valsts iekārtas, valstiskās neatkarības un teritoriālās neaizskaramības apdraudējums, valsts aizsardzība, ekonomiskā, zinātniskā un tehniskā potenciāla saglabāšana un valsts noslēpuma aizsardzība pret ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem.

Operatīvās uzskaites lietas veidu nosaka atkarībā no tā, vai

operatīvās darbības procesa uzsākšanas pamatā ir fakts (reāls notikums) vai konkrēta persona. Šai sakarā operatīvās darbības likumā būtu veicami grozījumi.

Operatīvās darbības likuma 20. pantu „Operatīvā izziņa” būtu jāizsaka šādā redakcijā:

“(1) Operatīvā izziņa ir operatīvās darbības subjektu amatpersonu darbība, lai iegūtu pamatojumu operatīvās pārbaudes vai operatīvās izstrādes uzsākšanai.

(2) Operatīvās izziņas procesā var veikt šā likuma 9. pantā (izņemot tā sestajā daļā minēto pasākumu), 11. un 13. pantā un 16. panta pirmajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus. To gaitā jāievēro šā likuma 7. panta otrajā daļā minētās prasības.

(3) Ja operatīvās izziņas procesā iegūtās informācijas objektivitātes noskaidrošana ir saistīta ar ievērojamu laika patēriņu un materiālu daudzumu, ar operatīvās darbības subjekta vadītāja vai viņa vietnieka akceptu var ieviest informācijas pārbaudes lietu. Informācijas pārbaudes lieta nav operatīvās uzskaites objekts”.

Izslēgt Operatīvās darbības likuma 21. pantu.

Operatīvās darbības likuma 22. pants “Operatīvā izstrāde” izsakāms šādā redakcijā:

“(1) Ja operatīvās darbības subjekta rīcībā ir ziņas par tā uzdevumiem un kompetencei atbilstošiem faktiem, kuri norāda uz izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai tā gatavošanu, vai informācija par konkrētām personām un tā dod pietiekamu pamatu turēt šīs personas aizdomās par noziedzīga nodarījuma gatavošanu vai izdarīšanu vai par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumu, vai arī tās tiek meklētas par izdarītu noziedzīgu nodarījumu – uzsākama šo faktu operatīvā pārbaude, bet attiecībā uz šīm personām – operatīvā izstrāde.

(2) Operatīvo pārbaudi un izstrādi uzsāk, pieņemot par to lēmumu, ko akceptē operatīvās darbības subjekta vadītājs vai viņa vietnieks. Par to tiek informēts prokurors.

(3) Par operatīvo pārbaudi un izstrādi jāierosina operatīvās uzskaites lieta, bet personas, attiecībā uz kurām tiek veikta operatīvā izstrāde, iekļaujamas operatīvajā uzskaitē.

(4) Operatīvās pārbaudes kārtību nosaka operatīvās darbības subjekta vadītājs vai viņa vietnieks.

(5) Operatīvās izstrādes procesā var izmantot jebkurus šā likuma 6. pantā norādītos operatīvās darbības pasākumus un 7. pantā minētos

šo pasākumu veikšanas veidus.

(6) Operatīvās izstrādes termiņš šajās lietās ir seši mēneši, un to vēl uz sešiem mēnešiem var pagarināt ar operatīvās darbības subjekta vadītāja vai viņa vietnieka akceptu. Vēlreizējs termiņa pagarinājums iespējams tikai ar ģenerālprokurora vai viņa speciāli pilnvarota prokurora akceptu, bet ne ilgāk par tā noziedzīgā nodarījuma noilguma termiņu, sakarā ar kuru operatīvā izstrāde tiek veikta”.

Nobeigumā gribētos pievērsties vēl vienam, domājams, būtiskam aspektam, kas saistīts ar operatīvās darbības procesu, proti, Operatīvās darbības likums, definējot operatīvās darbības metodes jēdzienu, paredz, ka operatīvās darbības pasākumu organizācija, metodika un taktika ir valsts noslēpums. Līdz ar to būtu apsverams jautājums par operatīvās darbības procesa atspoguļojuma likumā lietderību.

Atsauces

- ¹ Operatīvās darbības likums. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994.
- ² Padomju laika instrukciju apkopojums. Saeimas deputāts (SC) Andrejs Elksniņš intervijā Sandrim Točam. // Diena, 22.01.2012., Nr. 17(6266), 3. lpp.
- ³ Kavalieris A., Makans L. Teorētiski nepamatoti un praktiski nepieļaujami uzbrukumi Operatīvās darbības likumam Latvijā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.3(60), 2012., 14.-17. lpp.
- ⁴ Ivančiks J. Operatīvās darbības likums politiķu rokās. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.3(60), 2012., 5.-13. lpp.
- ⁵ Turpat, 7. lpp.
- ⁶ Kavalieris A., Makans L. Teorētiski nepamatoti un praktiski nepieļaujami uzbrukumi Operatīvās darbības likumam Latvijā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.3(60), 2012., 14.-17. lpp.
- ⁷ Matvejevs A. Operatīvās darbības tiesiskā regulējuma problēmas. Socrates: RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls, Nr. 3 (9), 2017., 85. lpp.
- ⁸ Grozījumi Operatīvās darbības likumā. 10.03.2016. likums. Latvijas Vēstnesis. 57 (5629), 22.03.2016. Stājās spēkā 01.08.2016.
- ⁹ Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 18. p.
- ¹⁰ Bergmanis A. Operatīvā darbība un sevišķā veidā veicamās izmeklēšanas darbības. Latvijas Universitātes Raksti, 2003. 657. sēj.: Juridiskā Zinātne, 83.-95. lpp.
- ¹¹ Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 1., 2. p.
- ¹² Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 20., 21., 22. p.
- ¹³ <http://www.tezaurs.lv/llvv/>
- ¹⁴ Основы оперативно-розыскной тактики органов внутренних дел. –

- Москва, 1986, с.17-27.
- ¹⁵ Kavalieris A., Ivančiks J., Makans L. Kriminālmeklēšana, 2. d. – Rīga, LPA, 1996., 16.-22. lpp.
- ¹⁶ Оперативно-розыскная деятельность. – Москва: ИНФРА, 2001, с. 436-440.
- ¹⁷ Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 20., 9.,11.,13.,16. p.
- ¹⁸ Pastille J. K., Rusanovs E. Operatīvajā darbībā iegūto pierādījumu izmantošana: Problēmas un iespējamie risinājumi. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003., 34. lpp.
- ¹⁹ Kavalieris A., Makans L. Ievads kriminālmeklēšanā. – Rīga, LPA, 2002., 115.-121. lpp.
- ²⁰ Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 2. p 2. p.
- ²¹ Основы оперативно-розыскной тактики органов внутренних дел. – Москва, 1986, с. 28- 34.
- ²² Operatīvās darbības likuma. 16.12.1993. likums/LV, 131, 30.12.1993.; Ziņotājs, 13.01.1994. 22. p.
- ²³ Skat. Matisāns L. Operatīvā darbība un pierādījumi kriminālprocesā. Jurista Vārds, 12. aprīlis, 2011 /NR. 15 (662).
- ²⁴ Kriminālprocesa likums. 21.04.2005. likums/LV, 74 (3232), 11.05.2005.; Ziņotājs, 09.06.2005.
- ²⁵ Matisāns L. Operatīvā darbība un pierādījumi kriminālprocesā. Jurista Vārds, 12. aprīlis, 2011 /NR. 15 (662).
- ²⁶ Skat. Makans L. Procesuālo un operatīvo darbību vienlaicīga pielietojuma problēma konkrētu noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā. Referāts zin. prakt. konferencē “Latvijas kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas”. – Rīga, LPA, konferences materiālu krājums. 2006.

Аннотация

Статья посвящена проблеме объема и интенсивности применения оперативно-розыскных мероприятий в зависимости от стадии оперативно-розыскного процесса. На основе изучения исторических и теоретических основ оперативно-розыскной деятельности по данному вопросу, опыта других стран, а также соответствующих правовых актов сделан вывод о непропорциональном распределении оперативно-розыскных мероприятий на стадиях оперативной проверки и разработки, также разработаны предложения по внесению изменений в Закон об оперативно-розыскной деятельности.